

**Makale türü:** Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 12.02.2025

Submitted date

Kabul tarihi 20.07.2025

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 25.10.2026

Online publishing date

**Atıf Bilgisi / Reference Information**

Eroğlu, F. (2026). Muhalefet ve Muvafakat Arasında Mizah: Gıdık Gazetesi *Journal of History School*, 84, 4797-4819.

## MUHALEFET VE MUVAFAKAT ARASINDA MİZAH: GIDIK GAZETESİ<sup>1</sup>

Ferhat EROĞLU<sup>2</sup>

### Öz

Basın tarihi üzerine çok sayıda makale ve kitap yayımlanmasına rağmen Gıdık gazetesi içeriği bağlamında ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Gazetenin hükûmetlere yönelik belirli bir mesafede durması dönemin muhalefet ortamlarının ruhunu anlamak açısından önemlidir ve mizahın belirli bir mesafede yapılabileceği gerçeğiyle örtüşmektedir. Bu nedenle Gıdık, dönemin ruhunu anlamak bakımından önemlidir. Ayrıca yayımlandığı günlerin sosyal ortamı, sokağın jargonu, o günlerde gülmecenin hangi konulara odaklandığı ya da toplumun hangi konular söz konusu olduğunda güldüğü gazetede görülebilmektedir. Bu duruma rağmen Gıdık, Osmanlı mizah basını ile ilgili genel çalışmalar içinde yüzeysel cümlelerle anılmıştır. Bu makalenin amacı, zengin içeriğiyle yayımlandığı dönemin siyasi ortamına dair belirgin izlenimler edinebileceğimiz Gıdık'ı kimliği, siyasi tutumu, hükûmetlere yönelik yaklaşımı, dönemin sosyal yaşantısına dair sunduğu veriler bağlamında incelemektir. Çalışma esnasında Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Millî Kütüphane, İBB Atatürk Kitaplığı TBMM Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu süreli yayınlar koleksiyonlarından faydalanılmıştır. 69 sayı yayımlanan derginin 62 sayısına ulaşılmış ve bu sayılar kimlik, kadro, içerik, siyasi tutum, eleştiri, cezalar, basın ve mizah tarihindeki yeri eksenlerinde değerlendirilmiştir. Özellikle metin ve çizgilerin içeriğine yoğunlaşılmış, bu metinlerin dönemin politik ortamındaki karşılığı tartışılmıştır. Ayrıca dönemin mizah ortamını ele alan kaynaklardan da yararlanılmıştır. Makale, II. Meşrutiyet yıllarının özgün şartları göz önünde bulundurularak yazılmıştır.

<sup>1</sup> Araştırmada insan katılımcılardan veri toplanmadığı ve deneysel bir uygulama yapılmadığı için etik kurul izni gerekmemektedir.

<sup>2</sup> Dr., Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, [ferhateroglu@hotmail.com](mailto:ferhateroglu@hotmail.com), Orcid: 0000-0003-3274-1658

Tanzimat'la başlayan toplumsal dönüşüm bu dönemde zirveye ulaşmış, reformlar ve hayatın olağan akışı bütünleşmiştir. Bu durum mizahta ciddi gelişmeler yaratmıştır. Yazı, çizgi ve düşünce eskiye oranla daha güçlüdür. Kelimelerin alıcısı artmıştır. 1870'lerdeki mizah dergilerinin hitap ettiği az sayıda insanla 1908'den sonraki kalabalıklar aynı değildir. Bununla birlikte sözlü mizah unsurları da yerini büyük oranda yazılı mizaha ve çizgiye bırakmıştır. Kahvehanelere, çay bahçelerine toplanarak toplu halde gülüşen insanların çocukları yazılı metinlere ve çizgiye yönelmektedir. Sözlü mizahın geleneksel kahramanları masallardan, efsanelerden, halk anlatılarından alınıp gazetelerin logosuna taşınmakta; halkın karşısına yeni misyonlarla çıkarılmaktadır. Bu dönüşüm Gıdık'tan açıkça izlenebilmektedir. Bu da çalışmanın önemini artırmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Gıdık, Mizah, Basın, II. Meşrutiyet, Münasiptir Efendim.

## Humour Between Opposition and Consent: Gıdık Gazette

### Abstract

Although an extensive body of literature exists on Turkish press history, the satirical newspaper Gıdık has not yet been subjected to a comprehensive academic examination regarding its contextual content and distinct editorial trajectory. Maintaining a calculated distance from governing authorities throughout its publication life, the periodical vividly reflects the social dynamics, vernacular street culture, and comedic tendencies of its era, alongside providing critical insight into contemporary opposition. Despite offering rich primary data, Gıdık has largely been confined to superficial mentions within Ottoman press historiography. This study investigates the publication by drawing upon 62 extant issues out of the 69 published, retrieved from key archival repositories including the Beyazıt State Library, National Library of Türkiye, IMM Atatürk Library, Grand National Assembly of Türkiye (TBMM) Library, and Turkish Historical Society archives. These retrieved issues were systematically analyzed through thematic content analysis across core axes: editorial identity, editorial staff, political attitude, critical discourse, administrative sanctions, and significance within press and humour history. Textual elements, caricatures, and illustrations are contextualized within prevailing political realities. The study situates Gıdık within the unique sociopolitical dynamics of the Second Constitutional Era. In this period, social transformations initiated by the Tanzimat culminated in widespread public engagement, creating a fertile ground where satirical discourse deepened and engaged substantially broader readerships than the modest audiences of the 1870s. Furthermore, as traditional oral humour in coffeehouses gave way to printed satire and graphic illustration, traditional folk figures were repurposed on mastheads to assume modern socio-political missions. As a salient manifestation of this cultural and textual transition, Gıdık illuminates the evolution of late Ottoman satirical journalism and the intellectual climate of the Constitutional public sphere.

**Keywords:** Gıdık, Humour, Press, Second Constitutional Era, Münasiptir Efendim.

## GİRİŞ

Osmanlı basınında mizahın ilk örneği Hovsep Vartanyan Paşa'nın 1852 yılında Ermeni alfabesiyle Türkçe olarak İstanbul'da yayınladığı Boşboğaz Bir Âdem dergisidir (Çeviker, 1986, s. 17; Seyhan, 2013, s. 497-498).<sup>3</sup> Basının henüz doğmakta olduğu ve Osmanlı açısından erken sayılabilecek bir dönemde ortaya çıkan mizah gazeteciliği, gazeteciliğin, edebiyatın, düşünce ortamının gelişimiyle; İstanbul'un politik ortamında yaşananlardan doğrudan etkilenerek kendi gelişimini sağlayabilmiş ve II. Meşrutiyet yıllarında hatırı sayılır bir mizah ortamı oluşmuştur. Tanzimat Döneminin yoğun Batılılaşma politikasına koşut olarak özellikle eğitimde yaratılan dönüşüm yeni bir insan tipi ve yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmıştır. Basın ve mizah okuryazar insan gerektirmektedir, ön koşul budur. Bu yeni insanı Tanzimat reformları yaratmıştır. 1852'deki başlangıçtan sonra 1870 yılında Filip Efendi, Terakki gazetesinin ilavesi olarak aynı adla bir mizah dergisi yayımlamıştır. Bundan çok kısa bir süre sonra ise Osmanlı harfleriyle, Türkçe olarak Diyojen dergisi yayımlanmıştır. Böylece Tanzimat döneminde ortaya çıkan mizah basını II. Abdülhamit yıllarında muhaliflerin maruz kaldığı zorunluluklar nedeniyle gelişimini imparatorluk sınırları dışında sürdürmüştür. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise tıpkı gazete sayısında olduğu gibi bir anda mizah dergilerinin/gazetelerinin sayısında da patlama görülmüştür.<sup>4</sup> Kuşkusuz bu durum, mizah gazeteciliğini ülke dışında sürdüren Jön Türkler sayesinde olmuştur. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra, ilk haftalarda "35'i aşkın" (Balcıoğlu & Öngören, 1973, s. 58) mizah dergisi yayımlanmış, fakat pek çoğu kalıcı olamamıştır.

II. Meşrutiyet yılları onca siyasi çekişme ve savaşa rağmen tüm alanlarda canlanma ve farklılaşmayla geçmiştir. İmparatorluk, çöküşün son aşamasında olduğu bu dönemde dönüştürerek kendini kurtarmaya çabalar; Tanzimat'la zirveye ulaşan toplumsal dönüşüm II. Meşrutiyet yıllarında gözle görülür hâle gelmiş, hayatın olağan akışıyla bütünleşmiştir. 1870'lerde yayımlanan mizah dergilerinin hitap ettiği az sayıda insanla, 1908'den sonraki dergilerin hitap ettiği kalabalıklar aynı değildir. Öte yandan Keloğlan, Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Karagöz ve Hacivat gibi; kahvehanede, perde karşısında ya da bir

---

<sup>3</sup> Konuyla ilgili farklı yaklaşımlar olmakla birlikte Boşboğaz Bir Adem'i Türkçe mizah gazeteciliğinin ilk örneği olarak kabul etmek gerekmektedir. Bu bakımdan Turgut Çeviker ve Salih Seyhan'ın metinleri önemlidir.

<sup>4</sup> Turgut Çeviker, II. Meşrutiyet döneminde doksan iki mizah dergisi/gazetesi çıktığını yazmıştır (Çeviker, 1988, s. 17). Kitabın yayımlandığı dönemin kısıtlı, interaktif olmayan tarama/araştırma olanakları göz önünde bulundurulursa bu rakamın eksik olduğu bile söylenebilir. Ayrıca dergilerin kapatma cezaları karşısında farklı isimlerle yayımlandığı da unutulmamalıdır.

ağacın altında toplanmış belli sayıda insana hitap eden sözlü mizah unsurları yerini kalıcı, gündelik politikayla hemhâl olmuş dergilere bırakmaktadır. Kasımpaşa'daki Karagöz Loncasının bu ortamda kapanması (Balcıoğlu & Öngören, 1973, s. 59) tesadüf değildir.

II. Meşrutiyet döneminin hareketli ortamında olanaksızlıklara ve cezalara rağmen –iki sayısı başka bir isimle olmak üzere– yetmiş bir sayı yayımlanan, Ahmet Rasim, Refi Cevad (Ulunay) gibi önemli isimlerin görev aldığı Gıdık, içerdiği karikatürler, metinler, politik hicivlerle etki yaratabilmiş sınırlı sayıdaki mizah gazetesinden biridir. Bu duruma karşın hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Mizah basınına genel hatlarıyla bakan çalışmalar dergileri ve gazeteleri tanıtıcı çalışmalar olmakla birlikte fazlasıyla yüzeysel kalmış; bilinen dergiler ve gazeteler üzerine yapılan özgül çalışmalardaysa kolay ulaşılabilir ve bol argümana sahip gazeteler/dergiler tercih görmüştür. Bu makalenin amacı yalnızca Gıdık gazetesini tanıtmak değil aynı zamanda içerdiği metinlerle dönemin politik atmosferinde ne gibi bir yere sahip olduğunu tartışmaktır. Osmanlı mizah gazeteleri üzerine yapılan çalışmalardaki önemli eksiklik kanımızca yayımlandıkları dönemde hangi hükümetin olduğuna dair bir bilginin dahi o çalışmada yer almamasıdır. II. Meşrutiyet yılları siyasi istikrarsızlıklar ve ardı ardına gelen hükümetlerle geçmiş, mizah gazeteleri bu ortamda aldıkları cezalarla, isim değişiklikleriyle ayakta kalmaya çalışmışlardır. Pek çoğu da birkaç sayı yayımlandıktan sonra kaybolup gitmiştir. Makalenin bir diğer amacı Osmanlı mizah basını üzerine yapılmış az sayıdaki çalışmada yer alan -Gıdık özelinde- sathi bilgileri derinleştirmek ve kimi yanlışlıkların düzeltilmesini sağlamaktır. Dijitalleşmenin gelişmesi sosyal bilimciler için kaynağa ulaşmayı her geçen gün daha da kolay hâle getirmektedir. Sadece mizah dergileri/gazeteleri değil çok sayıda gazete ve mecmua doğrudan kendisine odaklanılmış, özgül çalışmalara konu olabilir. Bu bakımdan bu makalenin bir başka amacı -ya da temennisi- araştırmacıların Osmanlı ve erken cumhuriyet dönemi mizah basını üzerine ilgisini artırmaktır.

## YÖNTEM

Gıdık, II. Meşrutiyet yıllarının politik ortamında dönemin ruhunu anlamak açısından zengin bir içerik sunmaktadır. Yayımlandığı günlerin sosyal ortamı, sokağın jargonu, o günlerde gülmecenin hangi konulara odaklandığı ya da daha basit bir anlatımla toplumun hangi konular söz konusu olduğunda güldüğü gazetede görülebilmektedir. Fakat başlı başına çalışma konusu olmamıştır. Bu çalışmadan bu boşluğun dolmasına katkı sunması beklenmektedir. Bu çalışma bir

sürelî yayın incelemesidir. Adı geçen gazeteyi dönemin politik ve sosyal ortamını arka planda tutmaya özen göstererek tanıtmayı amaçlamaktadır.

Gazetenin tam ve eksiksiz bir koleksiyonu ne yazık ki mevcut değildir. Fakat yayımlanmış sayılarının çok büyük bir kısmına ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada gazete nüshalarına Beyazıt Kütüphanesi Hakkı Tarık Us koleksiyonu, Milli Kütüphane süreli yayınlar kataloğu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi veri tabanı ve Atatürk Kitaplığı süreli yayınlar kataloğu taranarak ulaşılmıştır. Ayrıca gazete ciltleri Türk Tarih Kurumu kütüphanesinde fiziki olarak incelenmiştir. Toplam altmış dokuz sayı yayımlanan gazetenin altmış iki nüshasına, tam ve eksiksiz sayfalarıyla ulaşılmıştır. Eksik olan nüshalar: 45, 46, 48, 51, 53, 56 ve 58. nüshalardır. 44. sayı 18 Mayıs 1911’de, 47. sayı 8 Haziran 1911’de, 49. sayı ise 22 Haziran 1911’de yayımlanmıştır. Dolayısıyla eksik olan 45, 46 ve 48. nüshaların çalışma içeriğinde çok büyük bir boşluk yaratmayacağı düşünülmektedir. Bu üç eksik nüshanın öncesinde ve ardında gelen nüshalarda gazetede gerek mizanpaj gerek politika gerekse içerik açısından büyük değişiklikler olmamıştır. Aynı şekilde 51, 53 ve 56. nüshaların önünde ve ardında zaman boşluğu sınırlıdır. Fakat 57. ve 59. sayılar arasına iki aydan uzun bir süre girmiştir. Dolayısıyla 58. sayının yokluğu makalenin bir sorunu olarak belirmiştir. Üstelik 59. sayıda imtiyaz sahibinin ve mesul müdürün değiştiği görülmektedir. Bu değişimin bir önceki sayıda olup olmadığının tespiti açısından, eğer olmadıysa 58. sayıda herhangi bir gelişmenin yaşanıp yaşanmadığını anlamak açısından önemi açıktır.

Bu makalede Gıdık gazetesi kimliği, siyasi tutumu, hükûmetlere yönelik yaklaşımı, dönemin sosyal yaşantısına dair sunduğu veriler bağlamında incelenmiştir. Gazete koleksiyonunda ulaşılan nüshaların tüm sayfaları incelenmiş; metinlerde ve çizgilerde dönemin politik ortamına, sosyal yaşantıya, Meclis tartışmalarına, toplumsal olaylara, sokaktaki gelişmelere dair içeriğe önem verilmiştir. Kaynakçada yalnızca kullanılan nüshalar ve sayfa numaraları yer almaktadır. Atıf yapılmayan hiçbir nüsha kaynakçaya eklenmemiştir. Öte yandan makalede akış esnasında sözü edilen Kara Sinan, Latife ve Şaka isimli süreli yayınların da ilgili nüshalarına atıf yapılmıştır.

Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığının Belge Tarama Sistemi’nde “Gıdık, Fuat Talat ve Fuad Talat” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Belirtilen fon ve anahtar kelimeler kullanılarak yapılan taramada Fuat Talat’ın ortadan kaybolduğu veya cinayete kurban gittiği iddiasını doğrulayan herhangi bir kayda ulaşılamamıştır.

Makaleye son şeklin verildiği 03.10.2026 tarihinde bu tarama kontrol amaçlı tekrar edilmiş, ancak sonuç değişmemiştir.

Makalede öncelikle gazete ile ilgili teknik bilgilere yer verilmiş; sonrasında ağırlıklı olarak yayımlanan metinlerin ve çizgilerin içeriğinden hareketle değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirme ve tahliller genellikle sayıların kronolojik takibine göre yapılmakla birlikte ele alınan konunun içeriğine bağlı olarak zaman zaman ileriye ya da geriye dönük tarih ve sayılara atıflar mevcuttur. Makalenin amacı genel bir tanıtımdan öte gazetenin döneminin mizah ortamında nerede durduğuna, siyasi hareketliliklere hangi pencereden baktığına, sosyal yaşantıya dair neler söylediğine odaklanmaktır. Tüm metinde bu sorular etrafında hareket edilmeye çalışılmıştır. Konular üzerinde eğreti duracak cümlelere yer verilmemiştir. Dönemin karmaşık siyasi ortamında içinde bulunan güne dair söyledikleri, yayın hayatını sürdürmek için gayret gösterirken maruz kaldığı cezalar dâhil olmak üzere farklı yönlerle odaklanılmaya çalışılmıştır.

Mizah tarihinde Turgut Çeviker'in *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* başlıklı üç ciltlik eseri ile Münir Süleyman Çapanoğlu'nun *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri* isimli eseri başvuru kaynaklarıdır. Elbette bu makalenin çalışmaları esnasında bu iki eser incelenmiştir. Fakat bazı hususların altını çizmek gerekir. İlk olarak bu çalışmalar temel olarak mizah ve karikatür yayıncılığına odaklanan, genel anlamda kapsamlı olmakla birlikte gazeteler/dergiler tek tek düşünüldüğünde oldukça dar kapsamlı çalışmalardır. Ağırlıklı olarak teknik konulara ve genel bilgilere odaklanan, gazete veya dergilerle ilgili ortalama bir ya da iki sayfa tanıtımların yer aldığı kitaplardır. Bu makalenin odaklandığı gazete hakkında kapsamlı bilgiler taşımadıklarının altı çizilmelidir. Örneğin *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri* isimli kitapta Gıdık'a ayrılan kısım iki sayfadır. Bu iki sayfanın bir sayfasında da gazetenin ilk sahibi ve sermuahharrinin babalarıyla ilgili bilgi vermekte ve sermuahharririn -bu çalışmayı yaparken doğrulayacak bir kayda ulaşamadığımız bir cinayete- kurban gittiğini anlatmaktadır. *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* ise yine Gıdık'a çok kısa bir yer ayırmış olmakla birlikte bilgi açısından diğer kitaptan daha zengindir. Fakat bu kitapta da Gıdık'ın yayın hayatının 13 Ekim 1911'de bittiği gibi çok belirgin bir yanlışlık söz konusudur. Kütüphanelerin süreli yayın katalogları ve veri tabanları incelendiğinde gazete yayımının 10 Ekim 1912'ye dek sürdüğü görülmektedir. Kitabın yazıldığı dönemin şartlarıyla günümüzdeki interaktif olanakların aynı olmadığı unutulmamalıdır. Ayrıca Çeviker'in rumi takvim – miladi takvim çevirilerinde yanlışlıkların mevcut olduğu da söylenmelidir. Bu yanlışlıklara metin içinde değinilmiştir. Dolayısıyla doğrudan Gıdık'a odaklanan bu makale ile adı geçen kitaplar arasında farklılıklar vardır. Yayımlanan her akademik çalışmanın kendi savlarını öne sürmesi, kendi yaklaşımlarını ortaya koyması doğaldır. Adı geçen kaynaklardaki yanlışlıkların düzeltilmesi açısından da bu çalışmanın öneminin artacağı düşünülmektedir.

## 1. GIDIK GAZETESİNİN YAYIN KİMLİĞİ VE KADROSU

İlk sayısı (No: 1, 3 Kasım 1910, s. 1) 3 Kasım 1910 (21 Teşrin-i Evvel 1326-perşembe) tarihinde yayımlanan Gıdık'ın imtiyaz sahibi H. Seyfeddin, mesul müdürü M. Hazım, sermuharriri Fuat Talat'tır. İlk sayıda idarehane adresi, “yeni postane civarında ve Türkiye Millî Bankası ittisalinde Küçük Yeni Han'da 5 numaralı daire-i mahsusa” olarak belirtilmiştir. Bu adres daha sonra değişecektir. Teknik olarak dergi formatında olmasına rağmen kendisini “gazete” olarak tanımlamıştır. Logo karikatürü dönemin diğer mizah dergileriyle kıyaslandığında en iyi birkaç çizimden biri sayılabilir. Üzerinde çizgili giysiler olan bir çocuk gazete okuyan bir adamı gıdıklamakta ve adam gülmektedir. İçerikte yayımlanan metinlerde yazarlar çoğunlukla mahlas ya da rumuz kullanmışlardır. Çok sayıda farklı isim olması yazarların yazıdan yazıya rumuz değiştirdiğini de göstermektedir. Rumuzlardan bazıları şunlardır: *Arı, Papağan, Kelebek, Nokta, Virgül, Zehir, Alay, Gözlüklü, Kara Kedi, Ateş, Damat Bey, İbnü'l-gıdık Tahir, Yeşil Külâh, Seyyar R, Dilde Var İken Muhabbet İmzaya Ne Hacet, Mai Vals, Mai Kuş, Hür Güç, Çimdik, Kırmızı Otomobil, Çivi, Firkete, Kızıl Mantar*. Mahlas olarak kullanılan imzalardan bazılarıysa şunlardır: *Aka Gündüz (Enis Avni), A. Reşat, S. Şenaver, Mehmet Kenan, Ferhan Vahit, Kadriye Nesrin, Neriman*.

Logo altında herhangi bir slogan ya da tanıtım cümlesi kullanılmamıştır. Sadece pazartesi ve perşembe günleri yayımlanacağı ibaresi bulunmaktadır. Fakat yayın aksaklıkları, başyazarların ayrılması ve kapatma cezaları gibi nedenlerle baştan sona tam bir düzen tutturulamamıştır. Örneğin 6. sayı 21 Kasım 1910'da (8 Teşrin-i Sani 1326), 7. sayı 28 Kasım 1910'da (15 Teşrin-i Sani 1326) yayımlanmıştır. Bu gecikmenin nedeni başyazarın dergiden ayrılması ve mesul müdürün değişmesidir. 20 Nisan 1911 tarihli 40. sayıda ise yaz mevsiminin gelmesi nedeniyle gazetenin sadece perşembe günleri yayımlanacağı duyurulmuştur (No: 40, 20 Nisan 1911, s. 314). Fakat ne tesadüftür ki aynı nüshada, sekizinci sayıdan beri başyazarlık yapan Refi Cevad'ın Gıdık'tan ayrıldığı fark edilmektedir. 54. sayıdan sonra yayın iyice düzensizleşmiş, 59. sayı alışılmışın dışında bir gün olan cumartesi çıkmış, 61. sayıda maruz kalınan kapatma cezası nedeniyle isim değişikliğine gidilmiş, fakat sonra tekrar aynı isme dönmüştür.

Gıdık'ın ilk başyazarı Fuat Talat, ilk müdür-i mesulü M. Hazım'dır. İki isim de 6. sayıdan sonra ayrılmıştır. M. Hazım'ın yerine 7. sayıda Arif Hikmet müdür-i mesul, Fuat Talat'ın yerine ise 8. sayıda Refi Cevad sermuharrir olmuştur. Refi Cevad bu görevi 39. sayıya dek sürdürmüş, yerini 41. sayıda Ahmet Rasim almıştır. Gazetede de “*Şehir Mektupçusu*” ön adını kullanan Ahmet Rasim'in

başyazarlığı uzun sürmemiş, 45. sayıdan sonra görevi bırakmıştır. Gazete 55. sayıya dek sermuharrir olmaksızın yayımlanmış, 55. sayıda imtiyaz sahibi dâhil pek çok şey değişmiştir. Bundan sonra ise içerik olarak giderek yavanlaşmış, yönetimde sürekliliği kaybetmiş ve gözle görülür bir düzensizlik ortaya çıkmıştır. 55. sayıda imtiyaz sahibi ve mesul müdür Arif Hikmet, sermuharrir yeniden Refi Cevad olmuştur. 59. sayıda mesul müdür Arif Hikmet, imtiyaz sahibi ve başyazar H. Kemaleddin'dir. Gıdık, 60. sayıdan sonra kapatma cezası almış, Aralık 1911'den Eylül 1912'ye dek yayımlanmamıştır. Bu esnada Ocak 1912'de önce "Münasiptir Efendim", sonra "Münasiptir" adıyla yayın sürdürülmeye çalışılsa da süreklilik sağlanamamıştır. Bu gazetedeysen mesul müdür Süleyman Tevfik, imtiyaz sahibi ve sermuharrir H. Seyfeddin'dir. Eylül 1912'de yayını yeniden başlayan Gıdık'ın imtiyaz sahibi H. Seyfeddin, müdür-i mesulü Arif Hikmet, başyazarı Mehmet Asaf (Borsacı)'tır. 62. sayıda kadro tekrar değişmiş, Mehmet Asaf, Arif Hikmet'in görevini de üstlenmiştir. 65. sayıda Arif Hikmet mesul müdürlüğe dönmüş, başyazarlığı K. N. yapmıştır. 66. sayıdan itibaren gazete başyazar olmadan çıkmış, 69. sayı ile yayın hayatı sona ermiştir. Son idarehane adresi şu şekildedir: "*Nur-ı Osmaniye'de, Şeref Sokağında, Hürriyet Matbaasında daire-i mahsusadır.*" (No: 69, 10 Ekim 1912, s. 567). 3 Kasım 1910'da yayımlanmaya başlayan Gıdık böylece 10 Ekim 1912'de okurlarına veda etmiştir.<sup>5</sup>

## 2. İÇERİK, SİYASİ TUTUM VE HÜKÜMET ELEŞTİRİLERİ

Gazete içeriğinde çizgiden çok yazı kullanılmış, bol miktarda makale ve tefrika yayımlanmıştır. Karikatür değil metin ağırlıklıdır. Sayfalar süren uzun metinler (hatta bazıları birkaç sayı devam etmiştir) arasında karikatürler kapakta, orta ve son sayfalarda yer almıştır ve çoğunlukla alt-üst yazılı olarak yayımlanmıştır. Karikatürcü kadrosunda Cevat Nuri ve Pahatrekas gibi Osmanlı mizah basınının tanınmış iki ismi yer almıştır.<sup>6</sup> İmtiyaz sahibi H. Seyfeddin, II. Abdülhamit döneminde Adana valiliği yapan Bahri Paşa'nın oğlu; mesul müdür M. Hazım, Bahri Paşa'nın yakın çevresinde yer almış emekli bir komiserdir (Çapanoğlu, 1970, s. 71). Bu bilgilerin günümüze aktarılmasını sağlayan Münir Süleyman Çapanoğlu gazetenin sermuharriri Fuat Talat ismi üzerinde de durmuştur. Fuat Talat'ın Beylerbeyi Bedevi Dergâhı Şeyhi Talat Efendi'nin oğlu olduğunu, iyi

<sup>5</sup> Turgut Çeviker, Gıdık'ın 21 Ekim 1910 ile 13 Eylül 1911 tarihleri arasında yayımlandığını yazmıştır (Çeviker, 1988, s. 172). Bu bilgi yanlıştır. Ayrıca rumi takvimi miladi takvime çevirirken de yanlışlık yaptığı, on üç günlük farkı dikkate almadığı göze çarpmaktadır.

<sup>6</sup> Cevat Nuri, Gıdık haricinde Cadalo, Falaka, Baba Himmet ve Karikatür'de; Pahatrekas ise Kalem ve Gece Kuşu'nda çalışmıştır (Çeviker, 1988, s. 122, 127).

eğitim aldığını ve Hariciye Nezaretinin önemli memurlarından biri olduğunu belirttiikten sonra Gıdık'ta başyazarlık yaptığı esnada ortadan kaybolduğunu, bir cinayete kurban gittiği havadislerinin çıktığını ifade etmiştir. Hatta cinayetin nedeni üzerinde de durarak Fuat Talat'ın şık giyinen, elmas kravat iğnesi, elmas kol düğmeleri, elmas yüzükler takan biri olduğunu ve cinayetin hırsızlık nedeniyle yaşanmış olma ihtimalinin bulunduğunu yazmıştır (Çapanoğlu, 1970, s. 71). Fakat dönemin mizah gazeteleri incelendiğinde böyle bir olayın -en azından o esnada- yaşanmamış olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Arşivi'nde "Fuat Talat" ve "Fuad Talat" anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan taramada Fuat Talat'ın ortadan kaybolduğu veya cinayete kurban gittiği iddiasını doğrulayan herhangi bir kayda ulaşılamamıştır.<sup>7</sup> Dönemin gazetelerinde anılan isimle ilgili cinayet haberine rastlanmamıştır. Fuat Talat, 21 Kasım 1910 tarihli 6. sayıdan sonra başyazarlık görevini Refi Cevad'a bırakarak Gıdık'tan ayrılmıştır. Bu tarihten altı ay sonra, 25 Mayıs 1911'de Fuat Talat isminin Şaka dergisinin kapağında geçtiği görülmektedir. Fakat cinayet haberi olarak değil imtiyaz sahibi olarak: "Sahib-i imtiyaz: Fuat Talat." (No: 1, 25 Mayıs 1911, s. 1). O esnada mizah yayıncılığında Fuat Talat isminde başka biri bulunmamaktadır. Üstelik Şaka dergisinin mesul müdürü de yine Gıdık'tan tanınan M. Hazım'dır. İlerleyen süreçte Şaka dergisi kapatılmış, Fuat Talat ismi bu sefer de 8 Haziran 1911'de Kara Sinan dergisinde görülmüştür (No: 2-1, 8 Haziran 1911, s. 1). Dergi adresinin Şaka ile aynı olması Şaka'nın kapatılması sonrasında onun yerine yayımlandığını göstermektedir. Bundan kısa bir süre sonra ise imtiyazda yaşanan bir sorun (Gıdık, No: 52, 21 Temmuz 1911, s. 414) nedeniyle bu isimden vazgeçip Latife dergisini<sup>8</sup> yayımlamaya başlamıştır. Latife'nin mesul müdürü de M. Hazım'dır. Mevcut bilgiler, bu kişinin Gıdık'ın eski başyazarı Fuat Talat olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Gıdık'ta başlangıçtan Refi Cevad'ın ayrıldığı zamana dek ağırlıklı olarak uzun yazılar ve tefrikalar tercih edilmiş; Refi Cevad'ın ayrılmasından sonra mizanpajda bile görülen yavanlaşma içeriğe de yansımış, bu esnada yazıların uzunluğu da daralmıştır. İlk sayılarda yer alan uzun metinlerin en çarpıcı örneği belki de ilk sayıda başlayıp ikinci sayıda devam eden ve sayfalarca süren "İstanbul" (No: 1, 3 Kasım 1910, s. 2-5; No: 2, 7 Kasım 1910, s. 10-12, 14)

<sup>7</sup> Bu araştırma Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Belge Tarama Sistemi kullanılarak erişime açık tüm fonlar üzerinden, "Fuat Talat", "Fuad Talat", "Gıdık" anahtar kelimeleri kullanılarak yapılmış; makalenin düzenlendiği 03.10.2026 tarihinde aynı anahtar kelimelerle teyit amacıyla tekrar edilmiştir. Her iki aramada da cinayete dair bilgi bulunamamıştır.

<sup>8</sup> Latife dergisinin ilk sayısına ulaşılamamıştır. İkinci sayının Şaka ve Kara Sinan'ın devam numarasıyla 8 Temmuz 1911'de çıktığını bilmekteyiz. *Latife*, No: 6-2, 25 Haziran 1327 (8 Temmuz 1911), s. 41.

başlıklı metindir. Metinde tüm İstanbul halkı rıhtımda birini beklemektedir ve gelenin kim olduğu neredeyse metnin sonuna dek anlaşılmamaktadır. Sayfalarca, ahaliden, aralarında konuştuklarından, kafalarından geçenlerden, giyim kuşamlarından, hareketlerinden bahsedilir. Her gelişmeden, her tevatürden, her övgü alandan heyecan duyan insanların çaresizliği üzerine çarpıcı bir fotoğraf yaratılmıştır. Ayrıca o yıllarda insanların politikaya yaklaşımları, sokakta kullanılan jargon, “Yıldız”, “meşrutiyet”, “hürriyet” gibi kavramların halktaki karşılığı da metinde yakalanabilmektedir. En nihayetinde vapur Sarayburnu’nu dönmüş rıhtıma yaklaşmıştır. “*Gelen İstanbul’u tanzim etmek, düzeltmek için vücuduna lüzum görülen*” İngiliz mühendistir. Onca cümle bu hayal kırıklığı hissini yaratmak için kurulmuştur. Vurgulanmak istenen şey hayal kırıklıklarına rağmen beklentilerin halkı hâlâ cezbedebilmesindeki anlamsızlıktır.

11. sayıda yayımlanan “*Zavallı Demokrasi*” (No: 11, 12 Aralık 1910, s. 83–84) Gıdık’ın çarpıcı uzun metnlerinin diğer bir örneğidir. Metnin ayrıntısına girmeden önce 11. sayının 1910 yılı Kurban Bayramı’na denk geldiği ve *Kurbanlık Gıdık* ismiyle yayımlandığı belirtilmelidir. “*Zavallı Demokrasi*”, demokrasinin “*Türkiye’de neşr ve tamimi için*” çalışan demokratların öncelikle kendilerinin demokrasiye “*vakıf olamadıklarını*” iddia etmektedir. Burada kastedilen “*demokratlar*” Prens Sabahattin’in Ahrar Fırkası destekçileri değil, İbrahim Temo’nun Osmanlı Demokrat Fırkası yandaşlarıdır. Gıdık, bu partinin demokrat olmadığını vurgulamış, bunun nedeni olarak ise Talat’ın (Talat Paşa) Dahiliye Nazırlığına getirilmesine onun “*avamdan biri*” olduğu için karşı çıkmalarını göstermiştir. Yani Gıdık’a göre “*avamın hâkimiyeti*” için çalışan demokratlar, bir bakanı avamdan olduğu için eleştirmektedir. Gıdık’ın bu süreçte (Fuat Talat’tan sonra) İttihat ve Terakki Fırkası yanlısı bir yayın politikası izlediği, Refi Cevad’ın gazeteyi İttihatçı bir çizgiye getirdiği söylenmiştir (Çapanoğlu, 1970, s. 72; Çeviker, 1988, s. 173). Fakat belirtilen bu yayın politikasının son derece sathi olduğunun, ayrıntıya dikkat edilmediği takdirde bir bakışta anlaşılamadığının altı çizilmelidir. Çapanoğlu’nun ve Çeviker’in yazdığı biçimde bariz bir İttihatçılık söz konusu değildir. Partizan ve saplantılı bir çizgi görülmemektedir. O esnada Osmanlı yönetiminde İbrahim Hakkı Paşa Kabinesi bulunmaktadır. Gıdık’ın bu hükûmete yönelik tavrı müspet değildir, tam tersine eleştirel bir tutum söz konusudur. Örneğin daha 2. sayıda İbrahim Hakkı Paşa Kabinesinin Maarif Nazırı’nı eleştiren bir karikatür vardır. Karikatürde okulların kapısına zincir vurulmuştur ve mektepliler sokaklardadır. Arkalarda efe kıyafetli biri bir çocukla konuşmaktadır. Karikatürün altına şunlar yazılıdır:

“– *Birader, şu sağ tarafta, ileride, çocukların arasındaki efe kimdir?*

–*Kim olacak? Çakırcalı!...*

–Ya!... Ne diyor? Ne istiyor?

– Ne diyecek!... Maarif Nazırına kızıyor. Ben dağlarda, bayırlarda hatta şehirlerde rakipsiz olarak eşkıyalık sanatı icra ediyorum. Şimdi bu adam geldi de mektepleri kapıyor, elbet o mekteplerin çocukları da okuyup yazma olmayınca ne olacaklar? Dağlara çıkıp onlar da benim gibi eşkıya olacaklar. Böylece bize rakip türeyecek, yalnız bana ait olan eşkıyalık hasılatını şimdi yeni eşkıyalarla paylaşmaya mecbur kalacağım. Ben bu nazıra ne yaptım ki bana bu fenalığı yapıyor, İzmir ’deki eşkıyalığı benden kısıtlıyor? Diye bar bar bağıırıyor.

– Fakat? Herifin kızmakta hakkı var, doğru söylüyor.” (No: 2, 7 Kasım 1910, s. 12).

Gıdık’ın alaya aldığı tek bakan Maarif Nazırı değildir. Bahriye Nezareti de eleştiri konusu olmuştur. 4. sayıda yayımlanan bir yazıda (No: 4, 14 Kasım 1910, s. 30–31). Bahriye Nazırının istifasından sonra Nezaretin yeni bakan seçmek üzere yarışma açtığı, katılanların sorulara yeterli cevapları vermekle birlikte son soruda takıldığı ifade edilmiştir. O soru şudur: “Denizler neden tuzludur?” Sorunun cevabını en nihayetinde bir yarışmacı bilmiş, “balıkların kokmaması için” yanıtını vererek bakan olmuş ve bu sayede “makam-ı nezaretin ebediyen münhal kalması tehlikesi” savuşturulmuştur.

Siyasetçilerin, bakanların, sadrazamların, kabinelerin alaya alındığı ve eleştirildiği yazıların bir diğer örneği “Vükela Kimlerden Teşkil Etmeli?” başlıklı eğlenceli metindir (No: 10, 8 Aralık 1910, s. 74–75). Bu metin aynı zamanda gazetenin siyasetteki yönelimini açığa çıkaran nadir ipuçlarındandır. Belirtildiği üzere gazetenin Refi Cevad dönemindeki İttihatçı eğilimi yalnızca ayrıntılarda fark edilebilmektedir. Yazıda bir kahvehane ortamı söz konusudur. Kahvehanede toplanan on yedi kişi kabinenin kimlerden oluşması gerektiğini tartışmaktadır. Birinin ağzından Kâmil Paşa ismi çıkmıştır. İttihatçı olan itiraz etmiş, artık ondan bahsetmenin bile “abes” olduğunu söylemiştir. Yaşlı kahve müdavimi Sait Paşa’nın adını anmış, Kâmil Paşacı müdavim “vergi vermeyen, donanma ianesi ile alay eden adamdan” Sadrazam olmayacağını söyleyerek itiraz etmiştir. Reşit Akif Paşa, Hakkı Paşa, Tevfik Paşa ve hatta espri olarak Recaizade Mahmud Ekrem ve Hüseyin Cahit Yalçın gibi isimler ardı ardına anılırken en nihayetinde kahveci bağırarak Mahmut Şevket Paşa’nın ismini söylemiş ve herkes bir anda sus pus olmuştur. Bu durum o yıllarda Mahmut Şevket Paşa isminin halk nazarında yarattığı ürpertiye göstermektedir. Ayrıca gazetenin yönelimini de yansıtmaktadır ki önerilen isimlerle ilgili satır aralarındaki yorumlar metnin asıl derdidir. Bu metnin yayımlandığı sayının kapak karikatürü de (No: 10, 8 Aralık 1910, s. 73) gazetenin o esnadaki eğilimini özetleyen en iyi örneklerdendir.

Karikatürde çoğu Wilhelm bıyıklı ve hepsi düzgün giyimli sekiz kişi, ellerinde bıçaklar ve satırlar olan üç kasabın karşısında beklemektedir. Karikatürün altında şunlar yazmaktadır: “*Kurban Bayramı münasebetiyle muhaliflerin rüyası.*” Bıyıklar, kasap karşısında kurbanlık koyun gibi bekleyen bu insanların İttihatçı olduğunu anlatmaktadır. Bir diğer önemli yazı İbrahim Hakkı Paşa Hükûmetini doğrudan hedef alan “*Yine Kurtuldular*” başlıklı, Mavi Vals imzalı metindir. Kabinenin güvenoyu alması ağır bir dille eleştirilmiş ve bu durum “*oldukça geniş bir hendek, kolay kolay geçilir şey değil*” sözleriyle tanımlanmıştır (No: 38, 10 Nisan 1911, s. 298). Talat (Paşa)’nın bir önceki İbrahim Hakkı Paşa Hükûmetinde Dahiliye Nazırı olmasına rağmen bu hükûmette yer almadığı hatırlatılmalıdır. 52. sayıdaki karikatürde yine İbrahim Hakkı Paşa Hükûmeti hedeftedir. Karikatürde (No: 52, 21 Temmuz 1911, s. 416) ilki sırtında posta arabası, ikincisi lokomotif, üçüncüsü kitap taşıyan üç kaplumbağa görülmektedir. Bunlar Posta ve Telgraf, Nafia, Maarif Nazırlıklarını temsil etmektedir. Kel, göbekli, gözlüklü, jeketataylı bir adam kaplumbağaları göstererek sormaktadır: “*Yahu bu gidişle ne olacak?*”

Meclis-i Mebusan da tıpkı bakanlar, sadrazamlar, hükûmetler gibi Gıdık’ta çeşitli vesilelerle alay konusu olmuştur. Bu vesilelerin en başında da Meclis’te yaşanan kavgalar gelmektedir. 5 Ocak 1911 tarihli karikatür (No: 17, 5 Ocak 1911, s. 132) bu husustaki en iyi örneklerdendir. Karikatürde birbirine girmiş, ters dönmüş, ayakları yerden kesilmiş insanlar arasında ziller, sandalyeler havada uçuşmaktadır. Bir diğer örnek Mart 1911 tarihli karikatürdür (No: 30, 13 Mart 1911, s. 240). Bu karikatürde ise vekillerin kimi kispet, kimi şort giymiştir ve Meclis kürsüsünün etrafı ringe dönmüştür. Mebusan Meclisi yalnızca karikatürlerde değil yazılarda da hedeftedir ve Gıdık’a bol miktarda şaka malzemesi sunmuştur. Örneğin 9 Mart 1911 tarihli sayıdaki “*Parlamento Hayatı*” başlıklı metinde “*tokat darbeleriyle nihayetlenen*” muhalefetin yeterli olmadığı, işin içine yumruk, tekme, iskemle mübarezelerinin de girmesi ve salonda şimşek çaktırılması gerektiği söylenmiştir (No 29, 9 Mart 1911, s. 226). 12 Ocak 1911 tarihli “*Beşte Bir Yekûn*” başlıklı yazıda (No: 19, 12 Ocak 1911, s. 147)<sup>9</sup> ise eleştirinin dili fazlasıyla ağırlaşmıştır: “*Hiç mahalleleri dolaştınız mı? Kız çocukları oyun oynarlar. Bu oyunların içinde bazen pek dekolterleri de vardır. Mesela gelin güveyi, misafirlik, sidik yarışı... Şimdi bu oyunları görmek için kenar mahallelere kadar uzanmaya hacet yok. Meclis-i Mebusan salonunu bir kere ziyaret edin sidik yarışının mükemmeliğini göreceksiniz.*” Bu yazı 19. sayıya yayımlanmıştır ve Gıdık 20. sayıdan sonra bir süreliğine kapatılmıştır. Osmanlı Arşivi kayıtlarında Gıdık’la ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmadığı için gazetenin tam olarak hangi yazı nedeniyle ceza aldığı bilinmemekle birlikte bir

<sup>9</sup> “*Beşte bir Yekûn*”, Gıdık gazetesinde kullanılan sabit başlıklardan biridir. Çapanoğlu, bu başlık altındaki yazıları Refi Cevad’ın yazdığını iddia etmiştir (Çapanoğlu, 1970, s. 72).

tahmin olarak bu metnin gazetenin başına iş açmış olabileceği akla gelebilir. 21. sayıda kapatma cezasıyla ilgili bir açıklama ve Refi Cevad'ın Gıdık'ın ceza almasıyla ilgili mizahi bir yazısı yayımlanmıştır. Fakat her ikisinde de cezanın nedenine yönelik bir şey söylenmemiştir. Açıklamada dikkat çeken husus gazetenin sert bir dil kullanmasıdır. Gıdık'a yapılanın “*tecavüz*” olduğu söylenmiş ve eklenmiştir: “*Bazen insan dayanamıyor. Gıdıklamak isterken çimdikliyor.*” (No: 21, 9 Şubat 1911, s. 162) Refi Cevad'ın yazısı (No 21, 9 Şubat 1911, s. 162–165) ise cezanın nedenini ya da cezaya giden süreci değil cezanın geldiği gün gazete idarehanesinde yaşanan tedirginliği neredeyse gazeteye emek veren herkesle alay ederek anlatmaktadır. Öyle ki imtiyaz sahibinin dişine “*inme inmiş*”, mesul müdür fenalık geçirmiş, idare memuru bayılmıştır.

Refi Cevad 39. sayıdan sonra gazeteden ayrılmış, onun yerine sermuharrir olarak Ahmet Rasim çalışmaya başlamıştır. İlginç olan husus Ahmet Rasim'in Gıdık'ta alaya alınan isimlerden biri olmasıdır. 41. ve 45. sayılar arasında beş sayı başyazarlık yapan “*Şehir Mektupçusu*” Ahmet Rasim'in, karikatürünün yayımlandığı gazetede dört buçuk ay sonra sermuharrir olarak görünmesi mizah tarihi açısından istisnai bir örnek yaratmıştır. 8 Aralık 1910 tarihli nüshadaki neredeyse tam sayfa karikatürde cebinde kalemi, elinde bastonuyla kocaman göbeğini öne çıkararak yürümektedir. Altında şunlar yazılıdır: “*Sabah'ın akşamcı muharriri.*” (No: 10, 8 Aralık 1910, s. 76) Ahmet Rasim'in başyazar olduğu kısa süreç içerisinde yayımlanan en önemli metin 42. sayıdaki “*Muhafazakârlık – Liberallik Meselesi*” başlıklı metindir (No: 42, 4 Mayıs 1911, s. 330–331). İmza A. Barika'ya aittir, müstear bir isimdir. Yazarlar çoğu zaman mahlas kullandığı ve neredeyse her sayıda farklı mahlaslar görüldüğü için metni kimin yazdığına dair tahminde bulunmak güçtür. Fakat önemli olan yazıda bir tavır, bir taraf belirlenmiş olması ve bu durumun Ahmet Rasim'in başyazarlığı döneminde yaşanmasıdır. Yazıdan anlaşıldığına göre 1911 ilkbaharında kamuoyunun gündeminde tesettür konusu vardır. Kadınların tesettüre riayet edip etmediğiyle ilgili tartışmalarda Gıdık açıkça kadınların tarafında yer almış ve “*medeniyet*” vurgusu yapmıştır.

Ahmet Rasim'den sonra gazete 55. sayıya dek başyazar olmaksızın yayımlanmış, 55. sayıda Refi Cevad başyazarlığa dönmüş, fakat beş sayı sonra yeniden görevi bırakmıştır. Zaten Refi Cevad'ın ilk ayrılığı sonrasında gazete bir türlü düzen tutturamamıştır. Refi Cevad'ın ikinci dönemindeki ilk sayı, bir önceki sayıdan beş hafta sonra yayımlanmış ve sanki sıfırdan yayımlanıyormuş gibi “*Mesleğimiz*” başlıklı bir metinle meramını anlatmaya çalışmıştır. Gazetenin ilk sayısında, alışlagelmişin dışında, herhangi bir tanımlayıcı cümle, slogan ya da kısa takdim olmamasına rağmen 55. sayıda bunun düşünülmüş olması ilginçtir. Gıdık'ın bu sayıdaki takdim yazısı şu şekildedir: “*Zamana ne muhalefet ne de*

*muvafakattir.. İkisinin arasında ahz-ı mevki ederek kemal-i itidal ile, ahval ve hadisat-i hayatiyeye.. yani.... Yaşayanların, yaşamak için çevirdikleri fırlıdıklara nigâhban olmaktadır.”* (No: 55, 21 Eylül 1911, s. 434) Takdimde dikkat çeken şey siyasete yönelik güvensizlik ve kemal-i itidal vurgusudur. O esnalarda İbrahim Hakkı Paşa Kabinesinin son günleri yaşanmaktadır. Birkaç gün sonra bu kabine dağılacak, Mehmet Sait Paşa Kabinesi kurulacaktır. Mehmet Sait Paşa döneminde Gıdık'ın düzeni iyice bozulacak ve hatta Aralık 1911'de kapatılarak yeni bir isimle yayımlanmak durumunda kalacaktır. Basın dünyasına yeniden dönüşü ise bu kabineden sonra, Gazi Ahmet Muhtar Paşa Kabinesi döneminde olacaktır.

Mehmet Sait Paşa döneminde Ekim 1911'de, 58. sayıdan sonra yayına ara veren Gıdık'ın 59. sayısı 23 Aralık 1911'de yayımlanmıştır. Bu yeni dönemde künyesi değişmiş, başyazarı ve imtiyaz sahibi H. Kemaleddin olmuştur. Yayındaki iki aylık kesintinin nedeni, o sıralarda siyasetle fazla içli dışlı olan “*efkâr-ı umumiyenin gıdıklanmasının*” uygun görülmemesi ve müdür-i mesul Arif Hikmet'in “*alafranga gıdıklamak usulünü öğrenmek üzere Avrupa'ya*” gitmesi olarak açıklanmıştır (No: 59, 23 Aralık 1911, s. 465). Kamuoyunun siyasetle içli dışlı olmasından kasıt büyük ihtimalle Trablusgarp Savaşıdır. Açıklamada ayrıca yayının düzenli olarak sürdürüleceği de ifade edilmiştir. Fakat bu mümkün olmamıştır. Gazete kapatılmış ve *Münasiptir Efendim* isimli yeni bir imtiyazla yayın sürdürülmeye çalışılmıştır.

Gıdık'ın Kasım 1910'la Aralık 1911 arasında yayımlanan altmış sayısında yer alan ve metin içinde bahsi geçmeyen iki yazıya daha değinmek gazetenin kimliğini ve yönelimlerini anlamak için yararlı olacaktır. Örneğin Aralık 1910'da yayımlanan “*Gazete İmtiyazını Nasıl Aldım?*” başlıklı metin Meşrutiyet'in ilanı ile oluşan özgürlük ortamında gazete ve dergi sayısının artması nedeniyle gazete imtiyazı almak isteyenlerin isim bulmakta güçlük çekmesini biraz da abartılı bir anlatımla alaya almıştır. İmtiyaz almaya giden bir muharrir kafasındaki tüm isimlerin alındığını görerek şaşkınlık içinde kalmıştır. Örneğin “*Zurna, Kavga, Dümbelek, Dedikodu, Hırıltı, Cehalet, Acayip*” isimleri Demokratlar; “*Guguk*” sosyalistler, “*Karga*” Kâmil Paşa tarafından alınmıştır (No: 14, 26 Aralık 1910, s. 107–110). İkinci metin, gazetede çok nadir görülen sanat yazılarından biri olan “*Tiyatrolarımıza Sathi Bir Nazar*” başlıklı metindir. Bu yazı sanatla ilgili genel bir fotoğraf sunmasa da en azından gazetenin tiyatro sanatına yönelik yaklaşımını anlamamızı sağlamaktadır. Daha metnin başında tiyatronun “*nakıs bir uzuv halinde*” kaldığı söylenerek niyet açık edilmiştir. Ciddi bir tiyatronun değil sanat açısından değeri olmayan “*ahlaksızca*” kumpanyaların rağbet gördüğü söylenmiş; Manakyan Efendi (Mardiros Mınakyan) bu tarz tiyatroya örnek olarak gösterilmiş, halkın “*sanat temsiline*”

darbe vurmakla eleştirilmiş ve kadınların “*aile ve namusunun zehirlenmesine*” neden olan bu tiyatrodan uzak durması istenmiştir (No: 54, 17 Ağustos 1911, 426). Gazetenin bu yaklaşımının son derece tutucu olduğunun altı çizilmelidir. Mardiros Mınakyan, Agop Vartovyan’la birlikte Osmanlı’da tiyatronun gelişimine katkı sağlamış, tıpkı Agop Vartovyan gibi devlet tarafından desteklenmiş ve hatta Maarif Nişanı dahi almıştır.

### 3. GEÇİŞ DENEMESİ: MÜNASİPTİR EFENDİM/MÜNASİPTİR

Münasiptir Efendim’in ilk sayısı 5 Ocak 1912 Cuma günü 1-61 numara ile yayımlanmıştır. İmtiyaz sahibi ve sermuharriri H. Seyfeddin, müdür-i mesulü Süleyman Tevfik’tir. Logosunda, el pençe divan bir halde sandalyede oturan süklüm püklüm bir adam, karşısında keyifle sigara içen sakallı bir zata “*münasiptir efendim*” demektedir. Gazete yirmi paradan satışa sunulmuş; “*aliyyülâla kâğıt ile takdim*” edilecek nüshaların senelik abone ücreti posta masrafı dâhil yetmiş kuruş, “*Dersaadet ve taşra için tayin olunacak mahalle posta ile irsal edilmek üzere bir seneliği yüz nüsha itibariyle elli kuruş, altı aylığı elli nüsha itibariyle yirmi beş kuruş*” olarak belirlenmiştir (No: 1-61, 5 Ocak 1912, s. 480).<sup>10</sup> Sayfa numarası Gıdık’ta kalınan yerden devam etmiştir. Gazetenin yayımlanma nedeni ilk sayıda şu şekilde açıklanmıştır: “*Gıdık’ın vuku bulan tatili üzerine ilk nüshasını kari ve karilerimize takdim eylediğimiz Münasiptir Efendim namındaki gazeteyi neşre başladık. Gıdık’ın abonelerine Münasiptir Efendim gazetesi takdim edilecektir.*” (No: 1-61, 5 Ocak 1912, s. 481). Abone ücretlerinin peşin alınması o dönemde gazeteleri, kapatma cezaları karşısında böyle yöntemlere sevk etmiştir. İlk sayının kapak karikatüründe Sait Paşa’nın kürsüde boş sandalyelere nutuk attığı görülmektedir. Karikatürün altında şunlar yazılıdır: “*Sait Paşa Hazretleri tarafından bir ekseriyet-i azimeye verilen siyasi, içtimai, konferans.*” (No: 1-61, 5 Ocak 1912, s. 480) Münasiptir Efendim’de de tıpkı Gıdık’ta olduğu gibi yazılar mahlas ve müstear isimlerle yayımlanmıştır. İki sayıda “*Nizamettin, Tarih, Eşref ve A. D.*” İmzaları mevcuttur. Gazetenin ikinci sayısında logodaki “*efendim*” atılmış, sadece

<sup>10</sup> Turgut Çeviker, Münasiptir Efendim’in çıktığı tarihin 1911, başyazarının H. Kemaleddin, yayınının haftalık olduğunu ve yedi sayı yayımlandığını yazmıştır (Çeviker, 1988, s. 198). Tarih yanlıştır, doğrusu 1912’dir. Başyazar H. Kemaleddin değil, H. Seyfeddin’dir. Yayın tam anlamıyla haftalık değildir. Birinci sayı 5 Ocak 1912 Cuma günü, ikinci sayı sekiz gün sonra 13 Ocak Cumartesi günü yayımlanmıştır. Gazetenin yedi sayı yayımlandığı bilgisine nereden ulaştığı da anlaşılamamaktadır. Mevcut koleksiyonlarda iki sayı görünmektedir. Münir Süleyman Çapanoğlu ise Münasiptir Efendim’in imtiyazının Mehmet Asaf Konsolitiçi tarafından alındığını yazmıştır (Çapanoğlu, 1970, s. 72). Fakat gazetede hiçbir yerde Mehmet Asaf ismi geçmemektedir.

“münasiptir” kalmıştır (No: 2–62, 13 Ocak 1912, s. 488). Yayının ikinci sayıdan sonra devam edip etmediğine dair bilgi mevcut değildir.

#### 4. GIDIK’IN İKİNCİ YAYIN DÖNEMİ, KAPANIŞI VE YAYIN HAYATINDAKİ YERİ

Gıdık, dokuz aylık aranın ardından 5 Eylül 1912’de yeniden yayımlanmaya başlamıştır. Kalınan sayıdan (61. sayı) devam edilmiş ve bu yeni yayın döneminde dokuz sayı daha devam ettikten sonra yayın hayatı tamamen sona ermiştir. İmtiyaz sahibi H. Seyfeddin; mesul müdür 61. sayıda Mehmet Asaf, 62. sayıdan itibaren Arif Hikmet; sermuharir 61. sayıda Mehmet Asaf, 62. sayıdan 65. sayıya dek K. N.’dir. K. N.’nin kim olduğu bilinmemektedir ve 66. sayıdan itibaren başyazar yoktur. Gazete Mehmet Sait Paşa iktidarının ilk günlerinde kapanmış, Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükûmeti döneminde yeniden yayımlanmaya başlamış ve yine aynı sadrazam döneminde yayın hayatı sona ermiştir. 60. sayı ile 61. sayı arasına giren dokuz aylık süreçte politik ortam fazlasıyla değişmiştir. Trablusgarp Savaşı askerî açıdan kaybedilmiştir ve Balkan Savaşı patlamak üzeredir. Bu yeni dönemde Gıdık’ın “*tayin-i meslek*” açıklaması şu şekildedir: “*Gıdık hiçbir fırkanın, hiçbir cemaatin mürevvici, hiçbir şahsın vasıta-i nesr-i efkârı değildir. Gıdık kelimenin mânâ-yı tamamıyla bitaraftır. Daha açık söyleyelim: Gıdık tarik-i hak ve adilden inhiraf eden herhangi bir hükûmetin ve o hükûmetin istinat ettiği herhangi bir fırkanın ipliğini pazara çıkarmak vazifesini deruhte etmiştir.*” (No: 61, 5 Eylül 1912, s. 482).

İlk yayımlanmaya başladığında herhangi bir manifesto, slogan ya da açıklama kullanılmayan gazetenin bu yeni yayın döneminde hedeflerinin ve niyetinin ayrıntılı şekilde belirtilmesi dikkat çekmektedir. Dokuz sayı ve otuz beş günden ibaret olan yeni dönemde dikkat çeken sayılar 63 ve 68. sayılardır. 63. sayıdaki karikatür ve 68. sayıdaki metinler o esnada Osmanlı kamuoyunu ilgilendiren konularda gazetenin yaklaşımının anlaşılması açısından önemlidir. 63. sayıdaki Lütü Fikri imzalı kapak karikatürü son günlerini yaşayan Osmanlılık politikasının belki de Türk mizah tarihindeki en sıra dışı özettir. Tam da o günler yeni bir arayışın olduğu, Osmanlılığın yerine neyin ikame edileceğinin tartışıldığı günlerdir. Örneğin Halide Edip bu günlerin etkisiyle Yeni Turan’ı yazacak ve zahirde Türkçü olan ama aslında Türkçülükten çok Osmanlılığın yeni bir yorumu gibi görünen bir model ortaya atacaktır. Fakat bu dönemin Türkçülük anlayışının biraz da imparatorluğu yeniden ihya etme niyeti taşıdığı da unutulmamalıdır. Dolayısıyla kısa süreliğine de olsa bir iç içe geçme hâli söz konusudur. Ancak bu uzun sürmeyecek, Osmanlılık tarihe karışacaktır. Lütü Fikri’nin karikatürü hem o günlerdeki arayışı hem de tam o günlerde kurulan ve

Türkçülüğün politik ortamda fiilen ilk varlığını temsil eden Milli Meşrutiyet Fırkasının yaklaşımını anlatmaktadır. Karikatürde adı “*Milli Meşrutiyet Apartmanı*” olan üç katlı bir bina görünmektedir ve karşısında ayakta duran bir adam apartmanı tarif etmektedir: “*En üst katta bütün İslam dindaşlarımızın yalnız Türk anasına mensup olanları ikamet edecek, ikinci katta ise Türk’ün gayri ne kadar anasır-ı müselleme varsa onlar, mesela Arnavut, Türk, Arap, Kürt, Laz vesaire oturacak, alt katı ise tamamen anasır-ı Hristiyanıyeye vereceğiz.*” (No: 63, 12 Eylül 1912, s. 497). Görüldüğü üzere artık Türk’ü üstte tutan yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır. Fakat apartmanın alt katları birkaç yıl içinde boşalacaktır.

68. sayıda gazetenin bir duyurusu ve yayımladığı “*Dedikodu*” ve “*Matbuata Yeni Kanun*” başlıklı iki metin dikkat çekmektedir. “*Dedikodu*” başlıklı yazıda, gelmekte olan Balkan Savaşı’nın kokusu hissedilmektedir. Yazı, o günlerdeki gelişmeler karşısında kamuoyunun genel yaklaşımının nasıl olduğuna dair pek çok şey anlatmakta ve aslında içinde bulunulan şok hâlini bugünlerden görebilmemizi sağlamaktadır. Bir taraftan kontrolsüz bir özgüven, bir taraftan Balkan ülkelerini zayıf görme durumu söz konusudur. Öyle ki Bulgarlar “*gaydacı*” yakıştırmasıyla küçümsenmiş; Karadağ “*kaf noktası kılıklı, kıyafetli iki metrelik*” devlet olarak tanımlanmıştır. Bu durumda Osmanlı, üç yüz bin kişiyi Edirne’ye çekmesi durumunda Bulgarlar, Sırp, Karadağlılar kaçacak “*fare deliği*” arayacaktır (No: 68, 30 Eylül 1912, s. 558). Fakat ne gerçekler böyledir ne de sonuç Gıdık’ın anlattığı gibi olmuştur. Zaten Gıdık, savaşın sonunu göremeden kapanmıştır.

“*Matbuata Yeni Kanun*” başlıklı metin, içerdiği gülmece unsurlarıyla “*Vükela Kimlerden Teşkil Etmeli?*” başlıklı metinden sonra en fazla öne çıkan yazıdır. Matbuat Kanunu alaya alınmış, maddeleri değiştirilerek gülünç bir kurgu kanun yaratılmıştır. Örneğin maddelerden biri şöyledir: “*Bahriye Nezareti aleyhinde neşriyatta bulunanlar tam yirmi sekiz sene nezaret-i mezkûreye dalgıçlık etmeye ve duba altlarından midye ayıklamaya mahkûm olacaklardır.*” Benzer şekilde Telgraf Nezaretini eleştirmenin cezası posta tatarlığı, Harbiye Nezaretini eleştirmenin cezası Bağdat çöllerinde güneşe maruz bırakılmak olarak anlatılmıştır. Şehremanetini eleştirenler ise “*on seneden yirmi altı seneye kadar geniş caddeleri süpürmeye mahkûm olacaklardır.*” (No: 68, 30 Eylül 1912, s. 559).

Bu sayıda ayrıca kapaktan sonra gelen ilk sayfada şu duyuru yapılmıştır: “*(Gıdık)’ın gördüğü rağbet üzerine bazı erbab-ı kalemin himmet-i kalemiyelerine müracaatla muktedir bir heyet-i tahriyye teşkil ettiğimizi, gelecek perşembe gününden itibaren (Gıdık)’ı on altı sayfa olmak ve içinde beş parça resim*

*bulunmak üzere şekil ve mündericat itibariyle emsaline faik bir suret-i fevkalade neşreyleyeceğimizi karin-i kiramın rağbet-i maarifperveranelerine bir mukabele-i şükran olarak arz ve neşrederiz.”* (No: 68, 30 Eylül 1912, s. 557) Gazete bu duyurudan sonra duyuruda belirtilen biçimde sadece bir sayı yayımlanmıştır.

Gıdık'ın son sayısı (69. sayı) pembe muhafazalı bir kapakla, on altı sayfa olarak yayımlanmış ve *“irfan ordusu olan Dârülfünûn-ı Osmanî'ye”* ithaf edilmiştir (No: 69, 10 Ekim 1912, s. 566). Bir önceki sayıda, 69. sayıdan itibaren on altı sayfa yayımlanacağı duyurulmuş olmasına rağmen sadece bir sayı yayımlanabilmiştir. Gazetenin bir ceza sonucu olarak mı yoksa başka nedenlerle mi kapandığı bilinmemektedir. Fakat sayfa sayısı yeni içerik ve yeni yayın kurulu ile ilgili müjde verdikten bir sayı sonra hiçbir duyuru yapmaksızın bir anda yayının kesilmesi ortaya gazetenin yeni bir ceza almış olabileceği ihtimalini çıkarmaktadır. Gazetenin yayın seyrine bakılarak şu tahminde bulunulabilir: Gıdık, yeni bir cezayla karşı karşıya kalmış ve cezanın bitiminde tekrar yayımlanmamıştır. O günlerde politik gündemin sürekli değiştiği ve ortamın giderek mizah yayımcılığına elverişsiz hale geldiği unutulmamalıdır. Bir varsayım olduğunun altı çizilerek Matbuat Kanunu'nu alaya alan yazının cezaya yol açmış olabileceği düşünülebilir. Gıdık kapanmıştır, fakat kadrosunda bulunan pek çok isim diğer mizah gazetelerinde görünmeye devam etmiştir.

## SONUÇ

Tanzimat'la birlikte yoğunlaşan Batılılaşma hukuktan eğitime, devlet yönetiminden gündelik yaşantıya kadar tüm alanlarda büyük bir dönüşüm ve yenileşme başlatmış dönemin ortalarında gazetecilik, dönemin sonlarına doğru da mizah doğmuştur. İlk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde görülmüş, II. Abdülhamit'in saltanat yıllarında yurt dışında gelişimini sürdürmüş, II. Meşrutiyet'te yerleşecek olan gelişkin mizah ortamının altyapısı oluşmuştur. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında, öncesindeki kısıtlayıcı ortamın birikmiş heyecansızlığının da etkisiyle gazete ve dergi sayısı bir anda yükselmiş, bu hareketlilik mizah basını açısından da kalabalık yaratmıştır. Fakat çok sayıda mizah gazetesi/dergisi yayımlanmasına rağmen çok azı bir yıldan daha uzun süre varlığını sürdürebilmiştir. Gıdık, az sayıdaki mizah gazetesinden biridir. Kapatma cezalarına ve yayın istikrarını sağlayamamasına rağmen iki yıl tutunabilmiş, Ahmet Rasim, Refi Cevad, Aka Gündüz (Enis Avni) gibi isimleri ağırlamıştır.

3 Kasım 1910'da yayımlanmaya başlamış, pazartesi ve perşembe olmak üzere haftada iki defa yayını planlanmasına rağmen kapatma cezaları ve yayında

karşılaştığı aksaklıklar nedeniyle düzensiz olarak yayımlanmıştır. 10 Ekim 1912'ye dek geçen yaklaşık iki yıllık süreçte Münasiptir Efendim ismiyle yayımlandığı sayılar da dâhil edilirse toplam yetmiş bir sayı çıkmıştır. Bu rakamın normal koşullarda yaklaşık üç katı olması gerekmektedir. İki yıllık süreç esnasında İbrahim Hakkı Paşa, Mehmet Sait Paşa ve Ahmet Muhtar Paşa Kabinelerine tanık olunmuş, Trablusgarp Savaşı kaybedilmiş ve Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak yaptıkları görülmüştür. Gıdık üç hükümet döneminde de genel olarak muhalif bir yayın çizgisi izlemiştir ve ilk döneminde çok belirgin olmamakla birlikte İttihat ve Terakki Fırkasına yönelik müspet bir yaklaşımı söz konusudur.

Gazetenin üç önemli başyazarı vardır: Fuat Talat, Refi Cevad ve Ahmet Rasim. En uzun süre görev alan isim Refi Cevad'dır. Karikatürden çok metin ağırlıklı bir mizah gazetesidir. Kadrosunda Cevat Nuri ve Pahatrekas gibi iki önemli karikatürist vardır. Yazılar müstear isimlerle ve mahlaslarla yayımlanmış, istisnalar dışında açık imza kullanılmamıştır. Yayımlanan metinler dönemin politik atmosferine, düşünce akımlarına, toplumsal yaşantıya, kamuoyunun hangi gündemlerle meşgul olduğuna ve hatta sokakta kullanılan jargona dair pek çok konuda fikir vermektedir. Kabine ve bakan değişikliklerine ve Mebusan Meclisindeki tartışmaların aynı ekseninde sürüp gitmesine dair yazılar dönemin siyasi ortamındaki istikrarsızlığı göstermektedir. Bunun her şeyden önce mizaha konu olması ve en açık şekilde mizah gazeteleri üzerinden izlenmesi normaldir. İktidara gelen ve gelecek olan tanınmış, önemli isimlerin, Kâmil Paşa'nın, Mahmut Şevket Paşa'nın, İbrahim Hakkı Paşa'nın, Tevfik Paşa'nın, Mehmet Sait Paşa'nın halktaki karşılıklarına, isimlerinin ne ifade ettiğine dair de belirli bir fotoğraf ortaya çıkmaktadır. Ayrıca partilere, basın ortamına ve sanattaki gelişmelere dair gelişmeler de Gıdık üzerinden izlenebilmektedir.

Gıdık'ın ikinci dönemi, ilk dönemine göre daha istikrarsız geçmiş, bu dönemde gazete yönetimi herhangi bir partinin ya da topluluğun yandaşı olunmadığını, tarafsız bir yerde durulduğunu vurgulama gereği hissetmiştir. İkinci dönem ilk dönemden sonraki cezanın –dokuz aylık kesintinin– ardından başlamış, birkaç sayı devam etmiştir. Bu dönem, Balkan devletleriyle yaşanan gerilimin arttığı ve yaklaşan savaş ihtimalinin Osmanlı kamuoyunda yoğun biçimde tartışıldığı günlere rastlamaktadır. Çöken Osmanlıcılık politikasının yerine neyin ikame edileceğinin tartışıldığı ve Türkçülüğün yükselişe geçtiği günlerdir. Fakat bu ortamda gazetenin yayını, genel tavrının ne olduğunun net olarak anlaşılmasına yetecek kadar uzun sürmemiştir. Ancak Gıdık'ın Balkan Savaşı öncesinde milliyetçi bir tutuma yöneldiğini anlayabileceğimiz veriler mevcuttur.

## KAYNAKÇA / REFERENCES

- Balcıoğlu, S. & Öngören, F. (1973). *50 yılın Türk mizah ve karikatürü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çapanoğlu, M. S. (1970). *Basın tarihimizde mizah dergileri*. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Çeviker, T. (1986). *Gelişim sürecinde Türk karikatürü 1: Tanzimat ve İstibdat Dönemi (1867-1878/1878-1908)*. (1. Baskı). Adam Yayınları.
- Çeviker, T. (1988). *Gelişim sürecinde Türk karikatürü 2: Meşrutiyet dönemi (1908-1918)*. Adam Yayınları.
- Seyhan, S. (2013). II. Meşrutiyet dönemi mizah basını ve içeriklerinden seçilmiş örnekler. *Turkish Studies*, 8(3), 494-516.  
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4569>

### Süreli Yayınlar

- Gıdık, No: 1, 21 Teşrin-i Evvel 1326 (3 Kasım 1910), s. 1-5.
- Gıdık, No: 2, 25 Teşrin-i Evvel 1326 (7 Kasım 1910), s. 10-12, 14.
- Gıdık, No: 4, 1 Teşrin-i Sani 1326 (14 Kasım 1910), s. 30-31.
- Gıdık, No: 10, 25 Teşrin-i Sani 1326 (8 Aralık 1910), s. 73-76.
- Gıdık, No: 11, 29 Teşrin-i Sani 1326 (12 Aralık 1910), s. 83-84.
- Gıdık, No: 14, 13 Kanun-ı Evvel 1326 (26 Aralık 1910), s. 107-110.
- Gıdık, No: 17, 23 Kanun-ı Evvel 1326 (5 Ocak 1911), s. 132.
- Gıdık, No: 19, 30 Kanun-ı Evvel 1326, (12 Ocak 1911), s. 147.
- Gıdık, No: 21, 27 Kanun-ı Sani 1326 (9 Şubat 1911), s. 162-165.
- Gıdık, No: 29, 24 Şubat 1326 (9 Mart 1911), s. 226.
- Gıdık, No: 30, 28 Şubat 1326 (13 Mart 1911), s. 240.
- Gıdık, No: 38, 28 Mart 1327 (10 Nisan 1911), s. 298.
- Gıdık, No: 40, 7 Nisan 1327 (20 Nisan 1911), s. 314.
- Gıdık, No: 42, 21 Nisan 1327 (4 Mayıs 1911), s. 330-331.
- Gıdık, No: 52, 8 Temmuz 1327 (21 Temmuz 1911), s. 414, 416.
- Gıdık, No: 54, 4 Ağustos 1327 (17 Ağustos 1911), s. 426.
- Gıdık, No: 55, 8 Eylül 1327 (21 Eylül 1911), s. 434.

Gıdık, No: 59, 10 Kanun-ı Evvel 1327 (23 Aralık 1911), s. 465.

Gıdık, No: 61, 23 Ağustos 1328 (5 Eylül 1912), s. 482.

Gıdık, No: 63, 30 Ağustos 1328 (12 Eylül 1912), s. 497.

Gıdık, No: 68, 17 Eylül 1328 (30 Eylül 1912), s. 557-559.

Gıdık, No: 69, 27 Eylül 1328 (10 Ekim 1912), s. 566-567.

Kara Sinan, No: 2-1, 26 Mayıs 1327 (8 Haziran 1911), s. 1.

Latife, No: 6-2, 25 Haziran 1327 (8 Temmuz 1911), s. 41.

Münasiptir, No: 2-62, 31 Kanun-ı Evvel 1327 (13 Ocak 1912), s. 488.

Münasiptir Efendim, No: 1-61, 23 Kanun-ı Evvel 1327 (5 Ocak 1912), s. 480-481.

Şaka, No: 1, 12 Mayıs 1327 (25 Mayıs 1911), s. 1.

### EXTENDED ABSTRACT

**Purpose:** Despite the publication of numerous articles and books on press history, the newspaper *Gıdık* has not been examined in detail in terms of its content. The newspaper's maintaining of a distinct distance from governments within the political climate of the era is crucial for understanding the spirit of contemporary opposition circles. The social ambience of its publication period, street jargon, and the subjects that amused society can all be traced through the newspaper. The purpose of this study is to examine *Gıdık* in terms of its identity, political stance, attitude toward governments, and the data it offers regarding contemporary social life, thereby contributing to addressing this gap in the history of satire and humour.

**Method:** During the study, the periodicals collections of the Beyazıt State Library, the National Library, the IMM Atatürk Library, and the Grand National Assembly of Turkey (TBMM) Library were utilized. In addition, physical volumes held in the Library of the Turkish Historical Society were examined. Out of 69 published issues of the periodical, 62 were accessed and evaluated along the axes of identity, editorial staff, content, political stance, criticism, censorship/penalties, and its place in press and humour history. The missing issues are numbers 45, 46, 48, 51, 53, 56, and 58. Issue 44 was published on May 18, 1911; issue 47 on June 8, 1911; and issue 49 on June 22, 1911. Therefore, it is assumed that the missing issues 45, 46, and 48 do not create substantial gaps in the study's scope, as no major alterations in layout or content occurred between

the immediately preceding and succeeding issues. Similarly, the time gaps surrounding issues 51, 53, and 56 are narrow. However, an interval of more than two months elapsed between issues 57 and 59. For this reason, the absence of issue 58 emerged as a limitation of this article. Issue 59 reveals a change in both the concessionaire (license holder) and the managing editor. The significance of issue 58 is evident for determining whether this change had already occurred in that missing issue and identifying any pertinent developments within it.

**Findings:** The study focuses on the content of the texts and cartoons published in the newspaper, discussing their reflections within the contemporary political environment. The original newspaper issues serve as primary sources. All available issues were examined, with content sought regarding the era's political climate, social life, parliamentary debates, social events, and developments on the street. Where necessary within the text, keyword-based searches were conducted in the Ottoman Archives, accompanied by relevant explanations. Secondary literature addressing the humour environment of the period was reviewed. Additionally, relevant issues of other periodicals referenced either critically or praisefully within the paper were examined. The bibliography lists the specific issues and page numbers utilized; no unreferenced issues were included. While evaluations and analyses follow a chronological progression of issues, forward or backward cross-references between issues were made based on thematic context. Inaccuracies detected in brief overviews within existing works on humour history were also highlighted and rectified.

**Conclusion Discussion:** The newspaper's distant stance toward governments and its avoidance of establishing direct ties with political parties are notable. Its overall posture was oppositional. Amid political developments unfolding close to its closure, a nationalist orientation emerged at the last moment. Criticisms concerning Ottomanism are evident. This orientation surfaced as a consequence of events taking place at that juncture. *Gıdık* stands as a case worthy of analysis as it coincided with a pivotal fracture in Ottomanist policy. Furthermore, writing, illustration, and critical thought during this period were stronger than in prior eras. Oral humour elements largely gave way to written satire and graphic illustration. This transformation can be distinctly traced in *Gıdık*, further underscoring the significance of this study.

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

### **Destek/Finansman Bilgileri**

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayımlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

### **Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi**

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayımlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanılmamıştır.